

UNIDADE

10

O exército

ÍNDICE DE CONTIDOS

1. **O EXÉRCITO**
 - 1.1. O exército na Monarquía
 - 1.2. O exército na República
 - 1.3. O exército no Imperio
 2. **OS GRAOS DO ADJECTIVO: O COMPARATIVO**
 3. **FORMAS NOMINAIS DO VERBO: O PARTICIPIO**
 4. **SUBORDINADAS SUBSTANTIVAS: SUBSTANTIVAS INTRODUCIDAS POR CONXUNCIÓN**
 - 4.1. Clasificación das subordinadas substantivas
 - 4.2. Subordinadas substantivas introducidas por conxunción
- LÉXICO**
Evolución fonética: grupos consonánticos -MN-, -GN-, -NG-, -NE-, e -NI-
Expresións latinas

Unha das razóns fundamentais de que Roma se fixese a dona do mundo foi, sen dúbida, o seu exército. A súa organización, a súa disciplina e, sobre todo, o espírito dos seus soldados foron determinantes para poder conseguilo. Con el iníciase esta unidade.

Na morfoloxía nominal comézase o estudo dos graos do adxectivo co comparativo, a súa formación, declinación e sintaxe. Tamén na morfoloxía verbal empézanse a estudar as formas nominais dos verbos regulares coa morfoloxía e sintaxe dos participios.

As oracións subordinadas substantivas introducidas por conxunción constitúen o tema de sintaxe.

No léxico terminárase de ver a evolución fonética dos grupos de consoantes en sílaba interior. E finalizárase a unidade coas expresións latinas.

Legado	Lingua	Léxico	Textos
O exército	Flexión nominal: os graos do adxectivo. O comparativo. Flexión verbal: formas nominais. O participio. Sintaxe: oracións subordinadas completivas introducidas por conxunción.	Evolución fonética dos grupos -MN-, -GN-, -NG-, -ND-, -NE-, -NI-. Expresións latinas.	Relacionados cos contidos de lingua e de cultura.

1. O Exército

Resulta impensable trazar o panorama da civilización romana sen falar do seu exército, pois, segundo se afirmou na primeira unidade, o romano atesourou desde un principio as virtudes do campesiño e do soldado, de modo que o seu carácter reuniu as peculiaridades dun e doutro.

Nos temas anteriores púxose de manifesto que a afirmación anterior respondía a unha realidade, porque, se levantar un Imperio tan inmenso requiría un exército forte e poderoso, non o requiría menos conservalo durante tantos séculos.

Con todo, ambas as situacións levaban necesidades distintas. Ese feito, unido aos moitos anos que separaron o principio e o final do Imperio romano, favoreceu a existencia de notables cambios nun exército que case sempre saíu vitorioso nas súas múltiples e decisivas batallas, e que se converteu no auténtico motor da romanización ao convivir coas poboacións conquistadas transmitíndolles a lingua e a cultura romanas.

Así pois, como se fixo noutros casos, neste describírase o exército nas distintas etapas da historia de Roma.

1.1. O exército na Monarquía

Nos primeiros tempos, o rei ostentaba o mando supremo do exército, que estaba reservado unicamente a un reducido grupo de **patricios***, pois só estes, que constituían a clase privilexiada, podían custearse o seu propio armamento, que, feito de bronce e de ferro, non gardaba ningunha uniformidade, aínda que constaba polo xeral de armas ofensivas: a lanza, **hasta**, cuxa punta de ferro xeneralizouse moi pronto, e a espada longa, **gladius**; e defensivas: a coiraza, as **grebas*** e o escudo de bronce, **clipeus**.

Xa no campo de batalla, o **tribūnus milītum** e o **tribunus celērum**, elixidos entre os cidadáns con maior experiencia no combate, exercían respectivamente o mando da infantaría e da cabalaría que constituían a auténtica base do exército romano. Este acadou os seus maiores éxitos por terra, pois por mar mostrouse máis vulnerable.

Unha das razóns do éxito da infantaría radicou na **lexión***, a unidade militar que adoptou e que contou en tempos de Rómulo con tres mil homes.

Con todo, nesta época, a cabalaría, que se converteu na garda persoal do rei, desempeñou un papel fundamental na batalla restándolle protagonismo á infantaría, que, incapaz de manter a orde, propiciou os combates celebrados entre dous contendentes, por regra xeral, os máis destacados dun e outro bando.

Máis tarde, segundo se explicou na segunda unidade, un dos sete reis lendarios, Servio Tulio, abordou unha reforma que dividiu á sociedade en clases de acordo coa súa riqueza e non coa súa orixe.

A nova división, baseada en criterios económicos, repercutiu na composición do exército, ao que se sumaron os **plebeos***, pois todos os que tiñan bens podían participar na defensa do Estado. Só quen non posuían nada, os **proletarii***, quedaban á marxe.

A infantaría mantivo a súa unidade militar, a lexión, aínda que composta por un maior número de homes, catro mil douscentos, dos que tres mil ían totalmente equipados, fronte aos mil douscentos restantes que ían armados á lixeira.

A lexión adoptou como unidade táctica a **falanxe***, con seis filas de cincocentos soldados cada unha, colocadas diante dos mil douscentos armados á lixeira. Co tempo, a pesar dos éxitos cultivados, comprobouse que a falanxe ofrecía unha escasa mobilidade, o que representaba un obstáculo nalgúns casos.

Por iso, buscáronse solucións encamiñadas a mellorar o rendemento da lexión. Estas chegaron tempo despois, na época da República.

1.2. O exército na República

Ao desaparecer a figura do monarca, o mando do exército pasou a mans dos cónsules, que, nesta época, ostentaban a máxima autoridade.

Durante a República tivo lugar a gran expansión de Roma que se apropiou primeiro do Lacio, logo da Península Itálica, e, para rematar, das terras que se estendían pola franxa occidental e oriental do Mediterráneo. Este proceso expansionista, que sentou as bases do Imperio, esixiu ao exército unha continua actividade que, en moitos casos, se prolongou durante todo o ano, e mesmo durante varios.

Ao permanecer loitando todo o tempo, sen a posibilidade de licenciarse no outono como se fixo até ese momento, os soldados romanos non puideron ocuparse das súas terras. Este feito obrigou ao Estado a asignarlles por vez primeira unha cantidade de diñeiro, **stipendium***, fixada en tres ases para os soldados de infantaría e en nove, para os da cabalaría.

Este non constitúe o único cambio experimentado polo exército na República. O continuo enfrontamento cos pobos inimigos puxo de manifesto unha vez máis o problema detectado xa durante a Monarquía, a escasa mobilidade da falanxe, unidade táctica da lexión. Para resolvelo, Camilo, xeneral romano do século V-IV a.C., introduciu modificacións que resultaron moi positivas.

Para dotar á lexión dunha maior capacidade de movemento, Camilo substituíu a primitiva falanxe por unha unidade táctica máis pequena que recibiu o nome de **manípulo***. Deste xeito, a lexión dividiuse en trinta manípulos que se dispuñan en tres liñas, as dúas primeiras formadas por mil douscentos homes cada unha e a terceira, por seiscentos. Na primeira liña situábanse os soldados máis novos, **hastāti***; na segunda, os homes maduros **principes***, e na terceira, os veteranos, **triarii***.

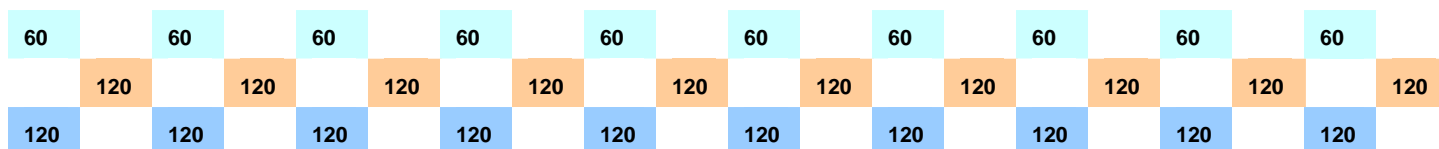
Os manípulos colocábanse deixando entre si un espazo libre, o que lles permitía unha maior liberdade de movementos. Para protexer aos soldados sen restarlles mobilidade, os espazos deixados pola primeira liña pechábanse cos compoñentes da segunda liña e os da segunda, cos soldados da terceira.

MANÍPULO = 120 hombres

Triarii = 600

Príncipes = 1200

Hastāti = 1200

Aínda que as reformas de Camilo resultaron fundamentais, a súa nova unidade táctica, o manipulo, mostrouse demasiado fráxil nalgunhas ocasións.

A ese problema uníase a crecente dificultade para recrutar o número de soldados necesario para o exército.

Houbo que esperar douscentos anos, até o século II a.C., para que de novo un xeneral romano, neste caso Mario, o rival de Sila nas loitas civís que se desencadearon nesta época, introducise modificacións quizá máis profundas que as que acaban de enumerarse realizadas por Camilo.

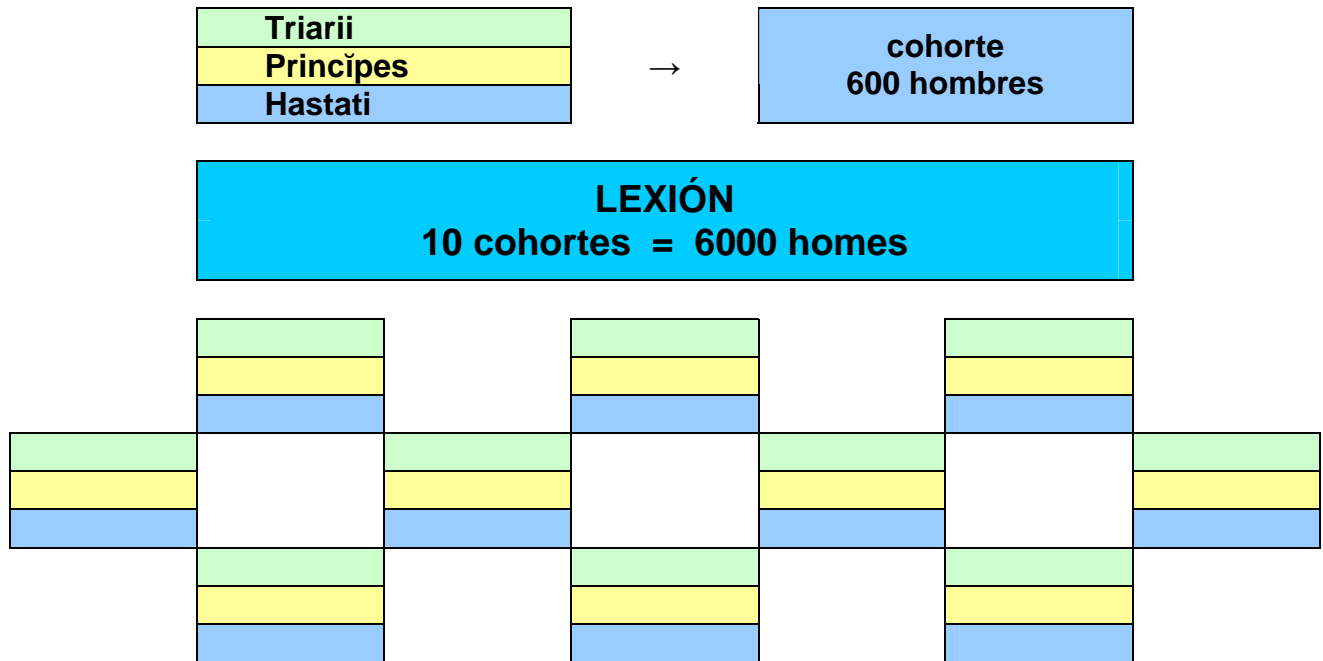
A máis significativa afectou ao recrutamento. Consistiu na profesionalización do exército, o que supuxo o libre acceso a el de todos os cidadáns romanos, con independencia da súa situación económica. Isto tivo dúas consecuencias inmediatas:

- Por primeira vez os **proletarii**, os cidadáns que non posuían nada, puideron incorporarse ás lexións.
- Os alistamentos deixaron de ser obrigatorios para convertérense en voluntarios.

Con todo, Mario impulsou outras reformas que afectaron tamén á estrutura do exército. Así, aínda que mantivo a lexión como unidade militar, ampliou o número dos seus compoñentes, que chegaron a ser seis mil fronte aos catro mil douscentos anteriores. Ademais, para solucionar o problema da fragilidade do manipulo, substituíu o manipulo pola **cohorte***, unidade táctica máis segura ao estar formada por tres manipulos. Deste xeito, a lexión constou de seis mil homes distribuídos en dez cohortes e en trinta manipulos.

Mario mantivo as tres liñas ideadas por Camilo: **hastāti**, **príncipes** e **triarii**, pero formadas por cohortes en vez de manipulos.

A LEXIÓN EN TEMPOS DE MARIO

Para rematar, reorganizou as tropas auxiliares que loitaban xunto ás lexións e, sobre todo, unificou as súas armas. A partir deste momento, todos os soldados levarán o **pilum**, dardo arreboladizo, máis curto que a lanza, **hasta**, co que facían verdadeiros estragos entre as filas inimigas. Igualmente portarán espada, **gladius**.

● Soldados romanos en combate

Entre as armas defensivas seguiu utilizándose o escudo, **scutum**, cuxo material e forma sufriron continuas modificacións. Tamén se empregou a coiraza, que podía ser de coiro ou metálica, do mesmo xeito que as grebas.

Para rematar, convén destacar que, durante a República, o exército romano tivo que afrontar importantes batallas navais, terreo no que mellorou notablemente, pois neste período Roma houbo de enfrontarse ao seu gran inimigo, Cartago. Posto que, segundo se explicou na terceira unidade, Cartago contaba cunha gran frota,

os romanos realizaron un notable esforzo para preparar un exército capaz de facerlle fronte, e incluso de derrotala no mar, o medio que resultaba máis favorable para os seus inimigos.

1.3. O exército no Imperio

Aínda que durante esta etapa a expansión de Roma se freou, a importancia do exército non decaeu, pois encargouse de manter as fronteiras do Imperio, tarefa que non sempre resultou fácil pola gran extensión que este alcanzara, e polas continuas revoltas dos pobos sometidos que lle puxeron a proba unha e outra vez.

Quizá a superioridade demostrada nesas ocasións fixo innecesario que se introducisen cambios na súa estrutura e funcionamento. Por iso, entre o exército de Mario e o do Imperio non se aprecian diferenzas nos aspectos citados, pero si no papel que desempeñou e na actitude que mantivo.

Entre as distintas razóns que favoreceron esas diferenzas, dúas delas resultaron clave. Por unha banda, a forza e o poder cada vez maior dun exército que viu aumentar o número dos seus efectivos paulatinamente, debido á gran extensión de terreo que había que vixiar e ás continuas loitas que xurdían nos puntos máis dispares do Imperio.

Por outra banda, a incorporación ao exército da poboación das novas provincias.

Columna de Traxano. Soldados amurallando un campamento

A primeira delas, é dicir, a súa maior forza e poder, espertou nos emperadores o desexo de manexalo en beneficio propio, e nos xenerais máis ambiciosos, o de utilizalo para satisfacer as súas aspiracións. Dese modo, nesta época, sobre todo no período da denominada anarquía militar, o exército, segundo vimos na quinta unidade, converteuse en protagonista da historia de Roma ao nomear e depor emperadores ao seu antollo.

Ante ese protagonismo, os emperadores e os propios xenerais trataron de granxear o seu favor con continuas prebendas que até entón se lograran grazas ao esforzo e ao bo facer dos soldados.

A segunda razón, a incorporación ao exército da poboación das provincias, estivo orixinada pola incapacidade de Roma para proporcionar por si soa todos os efectivos necesarios para manter un continxente tan enorme. Isto reportou problemas, pois os novos efectivos, ás veces, non reunían as calidades propias dun bo soldado. A situación agravouse cando accederon ao exército os godos, a quen, segundo se explicou no seu momento, houbo de recorrer o propio emperador Teodosio para expulsar aos bárbaros. Con esta decisión, para moitos iniciouse a decadencia definitiva do exército romano.

Verdadeiramente, as razóns apuntadas favoreceron, entre outras, a relaxación da instrución e da férrea disciplina militar, verdadeiros alicerces da eficacia deste exército. Esa relaxación, que, por outra banda, reflectía a existente na sociedade deste tempo, minou a fortaleza que durante tantos séculos demostraron as lexións romanas.

Aínda que se explicou como se organizaba o exército, con todo, non pode concluírse este tema sen facer referencia ao campamento, **castra***, pois contribuíu tamén ao seu bo funcionamento e aos seus múltiples éxitos.

Este levantábase con esmero, sobre todo, se ía servir para que as tropas pasasen nel o inverno, **castra hiberna**. Ás veces, a súa construción era tan segura que se convertía nun campamento permanente, **castra stativa**. Nalgunhas ocasións, ao redor deste tipo de campamento, agrupábanse núcleos de poboación que, co tempo, daban lugar a unha cidade.

Tamén se levantaba con especial coidado en caso de asedio, pois entón as lexións debían permanecer nel bastante tempo debido á complexidade que comportaba esta estratexia militar. A dificultade que entrañaba facía que a situación puidese prolongarse durante moitos días, a pesar de que os soldados romanos demostraron a súa capacidade no campo da enxeñería.

Así, ao redor da cidade asediada, levantaban primeiro un terraplén, sobre o que se instalaban unhas torres de maior altura que as murallas que protexían aos asediados. Por medio de bestas e catapultas lanzábanse frechas e pedras sobre os asediados.

De igual modo, golpeábanse sistematicamente os muros que rodeaban a cidade co **ariete***, unha especie de estaca rematada por unha cabeza metálica de carnero, de cuxo nome, **aries**, deriva o de ariete.

Cando os muros cedían, polo oco aberto, os soldados precipitábanse cara ao interior da cidadela protexidos polos seus escudos, que constituían unha especie de cuncha, **testūdo***.

Con todo, o campamento, **castra**, non sempre era ocupado tanto tempo polas lexións, pois, cando o exército se dirixía ao encontro do inimigo, os soldados, cargados coas súas pertenzas e coa comida necesaria para unhas dúas semanas, uns corenta quilos de peso, percorrían uns vinte e cinco quilómetros diarios, máis se avanzaban ás alancadas, **magnis itineribus**.

● Plano dun campamento romano

● Restos dun campamento romano

Á tardiña, unha vez que finalizaran a dura xornada, tiñan aínda que levantar o campamento. Este situábase nun lugar vantaxoso, xeralmente con auga cerca, que adoitaba ser elixido polos exploradores, **exploratōres**, soldados que se adiantaban aos demais para estudar a zona.

Unha vez decidido onde ía instalarse o campamento, marcábase o seu perímetro, do mesmo xeito que se facía ao fundar unha cidade. Ao redor, escavábase un foxo, **fossa**, coa terra que se extraía levantábase un

parapeto, **agger**, e sobre el construíase unha estacada, **vallum**. Entre esa estacada e as primeiras tendas deixábase un espazo baleiro, **intervallum**, para evitar os dardos dos inimigos en caso de ser atacados por eles.

Logo de marcar o perímetro do campamento, trazábanse dúas vías perpendiculares que o atravesaban de norte a sur, **via principālis**, e deste a oeste, **via praetoria**, segundo o trazado ortogonal aplicado tamén nas cidades romanas. Ditas vías desembocaban en catro portas defendidas por torres e por vixías. No centro, na intersección da **via principālis** e a **via praetoria**, situábase a tenda do xeneral, **praetorium**, o altar, **ara**, e os estandartes, **signa**. O resto do espazo repartíase entre as distintas unidades que ocupaban un lugar fixo.

A propia construción do campamento e as circunstancias nas que esta se realizaba reflicten a importancia que a preparación física e a disciplina tiñan nun exército que saíu vitorioso de case todos os seus enfrontamentos e que foi capaz de lograr as súas vitorias por todo Oriente e Occidente.

Recorda

O EXÉRCITO

- ✓ *Na Monarquía:*
 - O rei ten o mando supremo
 - Está formado só polos patricios.
 - A unidade militar é a lexión formada por 3000 homes.
 - A unidade táctica é a falanxe.
- ✓ *Coa reforma de Servio Tulio:*
 - incorpóranse os plebeos;
 - a lexión aumenta a 4200 homes.
- ✓ *Na República:*
 - Os cónsules teñen o mando supremo.
 - Asígnase por primeira vez unha paga aos soldados.
 - Camilo, xeneral romano, introduce modificacións:
 - substitúe a falanxe polo manípulo como unidade táctica,
 - cambia a estrutura da lexión: 30 manípulos dispostos en 3 filas: **hastāti**, **principes**, e **triarii**.
 - Mario, outro xeneral romano, fai modificacións importantes:
 - profesionaliza o exército;
 - aumenta a 6000 o número de soldados da lexión;
 - substitúe o manípulo pola cohorte como unidade táctica;
 - cambia a estrutura da lexión: 10 cohortes;
 - cada cohorte comprende 3 manípulos;
 - un manípulo consta de 200 homes;
 - reorganiza as tropas auxiliares.
- ✓ *No Imperio:*
 - O emperador ten o mando supremo.
 - Non hai cambios na súa estrutura nin no seu funcionamento.
 - A diferenza coas etapas anteriores está en:
 - a súa función: manter as fronteiras do Imperio;
 - a súa actitude: produciuse unha maior relaxación da disciplina.
- ✓ *O campamento romano, **castra**:*
 - Ten un trazado rectangular.
 - Está protexido por un terraplén **agger**, sobre o que se levanta o **vallum**.
 - Rodéao un foxo, **fossa**.
 - No interior, está cruzado por dúas vías perpendiculares: **via principālis** e **via praetoria**.
 - No centro, sitúanse a tenda do xeneral, a ara e os estandartes.

2. Os graos do adxectivo: o comparativo

Pedro é menos alto que Paulo.

Pedro é tan alto como Paulo.

Pedro é máis alto que Paulo.

Pedro é moi alto.

Pedro é o máis alto dos meus amigos.

Nas frases anteriores apréciase que o adxectivo *alto* é capaz de expresar a calidade que indica con distinta intensidade *máis, moi...*

Nos tres primeiros exemplos, a diferenza de intensidade establécese ante unha comparación entre dous termos *Pedro e Paulo*.

Na penúltima oración, na que non se establece comparación algunha, a gradación está considerada de modo absoluto.

Na última, esta novamente establécese ante unha comparación entre máis de dous termos.

O anterior demostra que o adxectivo ten capacidade de gradación, ou o que é o mesmo, que o adxectivo admite graos. En latín e en galego e castelán, estes son dous: o comparativo e o superlativo.

Na presente unidade estudaremos o primeiro deles.

O COMPARATIVO

Segundo indica o seu nome, compara a intensidade dunha calidade que afecta a dous termos. O resultado desa comparación pode indicar inferioridade *menos que*, igualdade, *tan como*, ou superioridade, *máis que*.

Así pois, o galego e o castelán distinguen entre o comparativo de inferioridade, o de igualdade e o de superioridade.

En todos eles o adxectivo non varía para expresar esa gradación, mantense invariable, *alto*. Xa que logo, a gradación vén expresada polo adverbio que se lle antepón: *menos, tan, máis*.

Por outra banda, o segundo termo comparado aparece introducido por *que* e por *como*.

En latín o comparativo pode expresar tamén inferioridade, igualdade e superioridade.

A continuación, comprobarase se o fai do mesmo xeito que o galego e o castelán, é dicir, se o adxectivo varía ou non de forma e se o segundo termo se introduce dun xeito determinado. Para iso poremos en latín as frases anteriores.

COMPARATIVO DE INFERIORIDADE

Petrus minus altus quam Paulus est.
1º termo 2º termo

Non presenta diferenzas co galego e co castelán, o adxectivo non cambia de forma para expresar a inferioridade. Esta márcase grazas ao adverbio **minus** que se antepón ao adxectivo. O segundo termo vai introducido por **quam**, e, ao realizar a mesma función sintáctica que o primeiro, aparece no mesmo caso, nominativo.

COMPARATIVO DE IGUALDADE

Petrus tam altus quam Paulus est.
1º termo 2º termo

Do mesmo xeito que no caso anterior, non presenta diferenzas co galego e co castelán. O adxectivo expresa a igualdade mediante o adverbio **tam** e o segundo termo vai introducido por **quam**.

COMPARATIVO DE SUPERIORIDADE

Petrus magis/plus altus quam Paulus est.
1º termo 2º termo

O mesmo que nos casos anteriores non existe diferenza co galego e co castelán. O adxectivo expresa a superioridade mediante o adverbio **magis**, do que deriva o galego *máis*, ou o adverbio **plus**. O segundo termo é introducido tamén por **quam**.

Con todo, en latín atopamos con maior frecuencia o seguinte:

Petrus altior quam Paulus est.
1º termo 2º termo

Posto que a tradución é a mesma: *Pedro é máis alto que Paulo*, suponse que, neste caso, si existen diferenzas co galego e co castelán, xa que o adxectivo variou de forma para expresar a superioridade.

Do anterior, dedúcese que, en latín, o comparativo de superioridade adoita expresarse engadindo á **raíz*** do adxectivo, que se obtén ao suprimir a terminación propia do xenitivo singular (-i, nos adxectivos do primeiro tipo, e -is, nos do segundo), os **sufixos* -ior/-ius**. O primeiro deles utilízase para o masculino e o feminino, o segundo, **-ius**, para o neutro.

Ao engadir este sufixo á raíz, o adxectivo sexa do primeiro ou do segundo grupo, pasa a declinarse como un tema en consonante da terceira declinación. Para que poida comprobarse o anterior, formárase o comparativo de superioridade do adxectivo **altus**, **alta**, **altum** e, seguidamente, declinarase:

Ao suprimir o -i, terminación do xenitivo singular, queda a raíz do adxectivo, **alt-**. Ao engadirlle o sufixo **-ior/-ius**, obtense o comparativo de superioridade, que debe declinarse pola terceira dos temas en consonante.

CASO	SINGULAR		PLURAL	
	MASC. E FEM.	NEUTRO	MASC. E FEM.	NEUTRO
Nominativo	altior	altius	altiōres	altiōra
Vocativo	altior	altius	altiōres	altiōra
Acusativo	altiōrem	altius	altiōres	altiōra
Xenitivo	altiōris	altiōris	altiōrum	altiōrum
Dativo	altiōri	altiōri	altiorībus	altiorībus
Ablativo	altiōre	altiōre	altiorībus	altiorībus

Ao tratarse dun tema en consonante, o **s** do sufixo **-ius**, que aparece no nominativo, vocativo e acusativo do singular neutro, nos restantes casos dese xénero, prodúcese **rotacismo***, é dicir, convértese en **r**, por estar entre vogais. Isto fai que a vogal **u** se abra en **o**.

Realiza as actividades do PENSVM 1

Agora ben, xunto á frase anterior, tamén podemos atopar a seguinte:

<u>Petrus</u>	altior	<u>Paulo</u>	est.
1º termo		2º termo	
Nominativo		Ablativo	

Tradúcese igual que a anterior: *Pedro é máis alto que Paulo.*

A diferenza co galego e co castelán estriba neste caso no adxectivo e no segundo termo, que non vai introducido pola conxunción **quam**, *que*.

Isto débese a que en latín o segundo termo do comparativo de superioridade pode prescindir de **quam** sempre que se exprese en ablativo, ablativo comparativo.

Para que isto sexa posible, o primeiro termo ten que aparecer en nominativo, vocativo ou acusativo. Se está en xenitivo, dativo ou ablativo, o segundo termo só pode ir introducido por **quam** e expresado no mesmo caso que o primeiro.

Ás veces, o comparativo de superioridade non leva segundo termo. Nese caso, debe traducirse por un intensivo, é dicir, debe anteporse ao significado do adxectivo o adverbio *bastante*. Así:

<u>Petrus</u>	<u>altior</u>	est.
<i>Suxeito</i>	<i>Atributo</i>	

Tradución: *Pedro é bastante alto.*

Recorda

GRAOS DO ADXECTIVO. O COMPARATIVO

- ✓ En latín e en galego e castelán distínguense dous graos: comparativo e superlativo.
- ✓ O grao comparativo, á súa vez, pode ser: de inferioridade, de igualdade e de superioridade.
- ✓ En latín estes exprésanse

COMPARATIVO	FORMAS	2º TERMO
De inferioridade	minus + adxectivo	quam + caso do 1º
De igualdade	tam + adxectivo	quam + caso do 1º
De superioridade	magis/plus + adxectivo	quam + caso do 1º
	-ior (m. e f.), -ius (n.)	quam + caso do 1º ablativo sen quam *

* Só se o primeiro termo vai expresado en nominativo ou en acusativo.

Realiza as actividades do PENSVM 2

3. Formas nominais do verbo: o participio

Ao estudar os sistemas de presente e de perfecto da conjugación regular, sempre se fixo referencia ás formas non persoais ou nominais do verbo que, xunto aos tempos, configuraban a súa conjugación.

Ditas formas non persoais ou nominais, cuxo estudo se inicia neste tema, son: participio, infinitivo, xerundio e supino, a única que non existe en galego nin en castelán.

Na presente unidade, explicarase o participio.

O PARTICIPIO

Do mesmo xeito que todas as formas nominais, presenta unha dobre natureza, nominal e verbal. Por iso, o participio defínese como un adxectivo verbal. Por ser adxectivo, declínase e, salvo que estea substantivado, refírese normalmente a un substantivo co que concorda en xénero, número e caso. Ao tratarse dunha forma verbal, admite os complementos propios dun verbo.

A continuación, explicarase a súa morfoloxía e a súa sintaxe. A primeira permite identificar un participio segundo os elementos que o conforman. A segunda, recoñecer a súa función sintáctica de acordo coa construción que presenta.

MORFOLOXÍA

Desde un punto de vista morfolóxico, en latín hai tres participios:

- O de presente, cuxo valor é exclusivamente activo.
- O de perfecto, que, a diferenza do anterior, presenta un valor pasivo.
- O de futuro, que pode ter os dous valores: activo e pasivo.

● Participio de presente

Este participio, de valor exclusivamente activo, fórmase co tema de presente, o sufixos **-nti** e as **desinencias*** dos adxectivos do segundo grupo, en concreto dos que teñen unha terminación e pertencen aos temas en vogal **i**.

Nos verbos das conjugacións terceira e cuarta, entre o tema e o sufixo, aparece a **vogal de unión* e**. Do mesmo xeito que noutras ocasións, o **e** só se precisa na terceira, na cuarta ten un carácter analóxico coa terceira.

Enúnciase, como os adxectivos aos que pertence, co nominativo e co xenitivo do singular. No primeiro deses casos, experimenta os cambios fonéticos propios dos devanditos adxectivos, pois ao perder o **i**, quedan en contacto a dental **t** do sufixo e o **s** da desinencia. A evolución sufrida pola dental resulta xa coñecida, asimílase ao **s**, e o grupo **ss** resultante simplifícase. Xa que logo, **-ntis > -nts > -nss > -ns**.

Os enunciados dos participios de presente dos verbos que se toman como modelo das catro conjugacións regulares son:

1ª: Tema en -a	2ª: Tema en -e	3ª: Tema en consonante	4ª: Tema en -ī	4ª: Tema en -ī
amans amantis	monens monentis	dicens* dicentis*	audiens* audientis*	capiens* capiēntis*

*O **e** constitúe a vogal de unión que aparece na terceira e na cuarta conjugación. Nesta última, segundo se explicou, non resulta necesaria, trátase dunha analoxía coa terceira.

Para facilitar o seu estudo declinaremos **amans**, **amantis**, participio de presente do verbo **amo**:

CASO	SINGULAR		PLURAL	
	MASC. E FEM.	NEUTRO	MASC. E FEM.	NEUTRO
Nominativo	amans*	amans*	amantes	amantia
Vocativo	amans*	amans*	amantes	amantia
Acusativo	amantem**	amans*	amantes	amantia
Xenitivo	amantis	amantis	amantium	amantium
Dativo	amanti	amanti	amantibus	amantibus
Ablativo	amanti/e**	amanti/e**	amantibus	amantibus

* A forma **amans** constitúe o resultado dos cambios fonéticos experimentados pola orixinaria **amantis**: **amantis > amants > amanss > amans**.

** Nestes casos, o **i** do tema transformouse en **e** por influencia dos temas en consonante. Con todo, ás veces, aparece o primitivo ablativo en **i**.

Participio de perfecto

Segundo se dixo ao estudar o sistema de perfecto en voz pasiva, este participio, de valor pasivo, fórmase co tema de supino, que se obtén quitando a terminación **um** ao supino, e coas terminacións **-us/-a/-um**, propias dos adxectivos do primeiro grupo, do tipo **bonus, bona, bonum**, cuxa declinación segue.

Do mesmo xeito que eses adxectivos, enúnciase co nominativo singular masculino, feminino e neutro.

Estes son os enunciados dos participios de perfecto dos verbos que se toman como modelo das catro conxugacións regulares:

1ª: Tema en -a	2ª: Tema en -e	3ª: Tema en consonante	4ª: Tema en -ī	4ª: Tema en -ī
amātus -a -um	monītus -a -um	lectus-a -um	audītus-a -um	captus-a -um

Realiza as actividades do PENSVM 3

Participio de futuro

Trátase do único participio que presenta valor activo e pasivo.

Participio de futuro activo

Consta de tema de supino, sufixo **-ur-** e as terminacións **-us/-a/-um**, propias dos adxectivos do primeiro grupo, do tipo **bonus, bona, bonum**, cuxa declinación segue.

Os enunciados dos participios de futuro activo dos verbos que se toman como modelo das catro conxugacións regulares son:

1ª Tema en -a	2ª Tema en -e	3ª Tema en cons.	4ª Tema en -ī	4ª Tema en -ī
amatūrus -a -um	monitūrus -a -um	lectūrus -a -um	auditūrus -a -um	captūrus -a -um

Participio de futuro pasivo

Denomínase tamén xerundivo, ou adxectivo verbal en **-ndus**. Fórmase co tema de presente, o sufixo **-nd-** e as terminacións **-us/-a/-um** dos adxectivos do primeiro grupo, do tipo **bonus, bona, bonum**, cuxa declinación segue.

Nas conxugacións terceira e cuarta, entre o tema e o sufixo, aparece a vogal de unión **e** que só resulta necesaria na terceira, pois na cuarta emprégase por analoxía coa terceira.

Os enunciados dos participios de futuro pasivo dos verbos que se toman como modelo das catro conxugacións regulares son:

1ª Tema en -a	2ª Tema en -e	3ª Tema en cons.	4ª Tema en -ī	4ª Tema en -ī
amandus -a -um	monendus -a -um	legendus -a -um	audiendus -a -um	capiendus -a -um

Realiza as actividades do PENSVM 4

Participio concertado

- O de presente tradúcese polo xerundio galego ou por unha subordinada adxectiva ou de relativo co verbo en presente ou en pretérito imperfecto de indicativo en voz activa, é dicir, *amando*, *que ama* ou *que amaba*.
- O de perfecto, polo participio galego ou por unha subordinada adxectiva co verbo en pretérito perfecto ou pretérito pluscuamperfecto de indicativo en voz pasiva. Xa que logo, *amado*, *que foi amado* ou *que fora amado*.
- O de futuro activo, por unha subordinada de relativo cunha perífrase verbal que indique inminencia, intención ou finalidade. Así: *que ía amar*, *que amará* ou *para amar*.

Ao analizar esta oración, compróbase que **legentem**, que polo sufixo **nt** é un participio de presente do verbo **lego**, concerta en xénero masculino, número singular e caso acusativo co substantivo **magistrum** que desempeña a función sintáctica de complemento directo de **video**. Isto quere dicir que se trata dunha construción de participio concertado.

Esta é a súa tradución: *Vexo ao mestre **lendo** ou vexo ao mestre **que le**.*

Se se analiza sintacticamente esta oración, **missae** recoñécese, pola súa formación, como un participio de perfecto do verbo **mitto**. Concerta en xénero feminino, número singular e caso xenitivo co substantivo **legiōnis**, que desempeña a función sintáctica de complemento determinativo de **milites**. Igual que **legentem**, trátase dunha construción de participio concertado.

LATÍN I / Unidade 10. O exército. 15

Tradúcese así: Os soldados da lexión **enviada** a África retiráronse ou os soldados da lexión **que fora enviada** a África retiráronse.

Cum militibus Hannibālem victūris **pugnavērunt**

C. Circunstancial C. Directo de **victūris**

Ao analizar a oración, recoñécese en **victūris** o participio de futuro activo de **vinco**. Este concorda con **militibus**, complemento circunstancial de **pugnavērunt**, en xénero masculino, número plural e caso ablativo. Igual que **legentem** e **missae**, trátase dunha construción de participio concertado.

Cum militibus Hannibālem victūris **pugnavērunt**

C. Circunstancial C. Directo de **victūris** Participio concertado
con **militibus**

Tradúcese así: *Loitaron cos soldados que ían vencer a Aníbal.*

De acordo co anterior, o participio concertado presenta as seguintes peculiaridades:

- Pode estar en calquera caso.
- Concerta en xénero, número e caso cun substantivo da oración que desempeña unha función sintáctica dentro dela.
- Tradúcese a continuación da palabra coa que concerta xunto cos seus complementos se os ten. Ao traducilo, debe terse en conta o seguinte:
 - Se é de presente, emprégase o xerundio ou a subordinada de relativo co verbo en presente ou pretérito imperfecto de indicativo en voz activa.
 - Se é de perfecto, o participio ou a subordinada adxectiva co verbo en pretérito perfecto ou pluscuamperfecto de indicativo en voz pasiva.
 - Se é de futuro activo, a subordinada de relativo cunha perífrase verbal que indique inminencia, intención ou finalidade.

Participio absoluto

Nesta construción o participio de presente ou de perfecto, pois o de futuro non se utiliza, ten que ir en caso ablativo e concertar en xénero, número e caso, que, obrigatoriamente, ha de ser o ablativo, cun substantivo que non desempeña ningunha función sintáctica dentro da oración, pois está "desligado" dela, ao formar xunto ao participio unha oración de participio absoluto: precisamente, absoluto significa *separado, desligado*. Esa separación sinálase case sempre mediante os signos de puntuación; por iso é polo que a maior parte destas construcións aparece entre comas.

Esta construción recibe tamén o nome de **Ablativo Absoluto**, xa que participio e substantivo van no devandito caso.

No ablativo absoluto, o substantivo co que concorda o participio, aínda que está expresado en ablativo, realiza a función sintáctica de suxeito do participio. Por este motivo, a pesar de ir en ablativo, xamais leva preposición.

Posto que equivale a unha subordinada circunstancial, pode sinalarse como tal subordinada ao separar as oracións que compón unha frase.

Á hora de traducir esta construción hai que ter en conta o seguinte:

- En primeiro lugar colócase o participio, que:
 - Se é de presente tradúcese polo xerundio: *amando*.
 - Se é de perfecto, polo participio: *amado*.
- Inmediatamente despois, sen que medie ningunha preposición, tradúcese o substantivo que desempeña a función sintáctica de suxeito do participio.

Por outro lado, hai que ter en conta que o participio galego, polo que se traduce o participio de perfecto latino, debe concordar co substantivo que desempeña a función sintáctica de suxeito en xénero e en número: *construído o barco, construídos os barcos, construída a nave, construídas as naves*.

Romāni,	regnante	Romŭlo,	gens fera	erant
Suxeito			Atributo	

Nesta oración **regnante**, que se identifica pola **-nt-** como un participio de presente do verbo **regno**, concorda en xénero masculino, número singular e caso ablativo co substantivo **Romŭlo**, que non desempeña ningunha función sintáctica na oración de **erant**. Disto, dedúcese que a construción formada por **regnante Romŭlo** é de participio ou ablativo absoluto. Un detalle máis corrobora esa dedución, o feito de que aparece entre comas.

Posto que o participio absoluto equivale a unha subordinada, podemos sinalala como tal.

Tendo en conta o anterior, pode completarse a análise sintáctica:

Romāni,	[regnante	Romŭlo],	gens fera	erant
Suxeito	Participio	Suxeito	Atributo	

Tradúcese así: *Os romanos, reinando Rómulo, eran un pobo fero.*

His rebus	cognītis,	Caesar	in Italiam	venit.
		Suxeito	C. circunstancial	

Ao analizar esta oración, **cognītis**, que se identifica como un participio de perfecto do verbo **cognosco**, concorda con **his rebus** en xénero feminino, número plural e caso ablativo. Como **his rebus** non desempeña ningunha función sintáctica na oración de **venit**, dedúcese que forma xunto ao participio **cognītis** unha construción de participio ou ablativo absoluto. Un detalle máis corrobora esa dedución, o feito de que detrás de **his rebus cognītis** aparece unha coma.

Posto que o participio absoluto equivale a unha subordinada, podemos sinalala como tal.

Tendo en conta o anterior, pode completarse a análise sintáctica:

[His rebus cognitis], Caesar in Italiam venit. |

Suxeito Participio Suxeito C. circunstancial

A súa tradución é: *Coñecidas estas cousas, César chegou a Italia.*

De acordo co anterior, o participio ou ablativo absoluto presenta as seguintes peculiaridades:

- Equivale a unha subordinada circunstancial. Así pois, pode sinalarse como tal.
- O participio só pode estar en caso ablativo.
- Concerta en xénero, número e caso, ablativo, cun substantivo da oración que non desempeña ningunha función sintáctica dentro dela, e que forma co participio unha oración "desligada" da anterior. Nesta o substantivo desempeña a función sintáctica de suxeito. Por iso, nunca vai rexido de preposición.
- A construción adoita aparecer entre comas ou delimitada por unha coma, punto e coma ou punto e seguido.
- Á hora de traducir hai que ter en conta o seguinte:
 - En primeiro lugar colócase o participio, que:
 - Se é de presente tradúcese polo xerundio.
 - Se é de perfecto, polo participio.
 - Inmediatamente despois, sen que medie ningunha preposición, tradúcese o substantivo que desempeña a función sintáctica de suxeito do participio.
 - Ademais, hai que ter en conta que o participio galego, polo que se traduce o participio de perfecto latino, debe concordar co substantivo que desempeña a función sintáctica de suxeito en xénero e en número.

Ás veces, neste tipo de construción non aparece expreso o participio. Nesas ocasións, o participio ou ablativo absoluto está formado por dous substantivos ou por un substantivo e un adxectivo que van en ablativo sen preposición, e que non soen aparecer entre comas. **Falta o participio do verbo *sum*, que non ten: PARTICIPIO ABSOLUTO NOMINAL.**

- No primeiro suposto, un substantivo desempeña a función sintáctica de suxeito e o outro, a de atributo.
- No segundo suposto, o substantivo desempeña a función de suxeito e o adxectivo, a de atributo.
- Á hora de traducir ao galego, colócase en primeiro lugar **sendo**, xerundio do verbo ser.
- A continuación, sen que medie ningunha preposición, o suxeito e o atributo.

[Cicerōne consūle], Catilina coniuratiōnem fecit

Suxeito Atributo Suxeito Cto. Directo

Ao analizar a oración, considérase que **Cicerōne consūle** forma unha construción de participio ou ablativo absoluto.

Tradúcese así: <Sendo> *Cicerón cónsul, Catilina fixo unha conxuración.*

Para finalizar, convén ter en conta que só cando o participio está en ablativo pode presentar unha construción de participio concertado ou absoluto, pois, nos demais casos, unicamente pode tratarse do participio concertado.

O participio absoluto adoita ir entre comas.

Recorda

FORMAS NOMINAIS DO VERBO: O PARTICIPIO

✓ *Formación dos participios:*

VOZ	PRESENTE	PERFECTO	FUTURO
ACTIVA	tema de presente + -nti- + as terminacións da 3ª, tema en -i amans, -antis	---	tema de supino + -ur- + -us, -a, -um amaturus, -a, -um
PASIVA	---	tema de supino + -us, -a, -um amatus, -a, -um	tema de presente + nd- + -us, -a, -um amandus, -a, -um

✓ *Construcións:*

	CARACTERÍSTICAS	TRADUCIÓN
CONCERTADO	<ul style="list-style-type: none"> - Pode estar en calquera caso. - Concerta en xénero, número e caso cun substantivo da oración que desempeña unha función sintáctica dentro dela. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tradúcese a continuación da palabra coa que concerta xunto cos seus complementos, se os ten. - Se é de presente, tradúcese polo xerundio ou por unha subordinada de relativo co verbo en presente ou pretérito imperfecto de indicativo en voz activa. - Se é de perfecto, polo participio ou pola subordinada adxectiva co verbo en pretérito perfecto ou pluscuamperfecto de indicativo en voz pasiva. - Se é de futuro activo, pola subordinada de relativo cunha perífrase verbal que indique inminencia, intención ou finalidade.
ABSOLUTO	<ul style="list-style-type: none"> - Equivale a unha subordinada circunstancial. - O participio só pode estar en caso ablativo. - Concerta en xénero, número e caso, ablativo, cun substantivo. Forma con el unha oración. - Nela o substantivo desempeña a función sintáctica de suxeito; por iso este ablativo nunca vai rexido de preposición. - Adoita aparecer delimitada por comas. 	<ul style="list-style-type: none"> - En primeiro lugar tradúcese o participio, que: <ul style="list-style-type: none"> - Se é de presente, tradúcese polo xerundio. - Se é de perfecto, polo participio. - A continuación tradúcese o substantivo que desempeña a función sintáctica de suxeito do participio.

Realiza as actividades do PENSVM 5

4. Subordinadas substantivas: substantivas introducidas por conxunción

Neste tema continuarase o estudo das subordinadas iniciado na novena unidade con adxectivas ou de relativo.

4.1. Clasificación das subordinadas substantivas

Xunto coas subordinadas adxectivas ou de relativo e adverbiais ou circunstanciais, conforman os tres grupos de subordinadas que existen en latín e en galego e castelán.

Chámanse subordinadas substantivas, porque equivalen a un substantivo. Denomínanse completivas, porque completan o significado do verbo. Posto que equivalen a un substantivo, desempeñan as funcións sintácticas deste: complemento directo e suxeito, fundamentalmente, e tamén atributo e aposición.

Realizan a función de complemento directo con verbos transitivos, a de suxeito, con verbos intransitivos, pasivos, copulativos e impersonais. Estes últimos son aqueles que non admiten suxeitos persoais: *eu, ti, nós*, etcétera, senón que levan como suxeito un pronome neutro ou unha subordinada substantiva: *Ocorreu isto; sucedeu que se esgotou todo*. As subordinadas substantivas con función de aposición adoitan explicar a un pronome neutro: *Ocorreu isto, que se esgotou todo*.

Segundo o anterior, para decidir se este tipo de subordinada desempeña unha ou outra función, resulta fundamental saber a natureza do verbo ao que completan. Segundo sexa transitiva, intransitiva, pasiva, impersonal, ou copulativa, requirirá distintos tipos de complementos, e, en consecuencia, as subordinadas desempeñarán funcións distintas.

Quero que veñas.

Dime quen veu.

Ao analizar a primeira destas frases, compróbase que *quero*, por ser transitivo, precisa un complemento directo. Esta función sintáctica non está desempeñada por ningún substantivo, senón por unha oración introducida pola conxunción *que*: *que veñas*. Así pois, *que veñas* pode identificarse como unha subordinada substantiva, que, por equivaler a un substantivo, desempeña unha das funcións deste, neste caso, do mesmo xeito que na maioría deles, a de complemento directo.

No segundo exemplo, *dí*, por ser tamén transitivo, necesita un complemento directo. Non hai ningún substantivo para realizar esa función, só unha oración introducida polo pronome interrogativo *quen*: *quen veu*. Xa que logo, *quen veu* conforma unha subordinada substantiva, que, por equivaler a un substantivo, realiza a función deste complemento directo.

A diferenza entre as dúas subordinadas substantivas anteriores radica no seu elemento introdutor, a conxunción *que* na primeira e o pronome interrogativo *quen* na segunda.

Tomando como referencias estes exemplos, pode afirmarse que, en galego e castelán, dentro das subordinadas substantivas, distínguense estes dous tipos:

- As introducidas pola conxunción *que*.
- As interrogativas indirectas.

En latín, dentro das subordinadas substantivas, distínguense os mesmos tipos existentes en galego e castelán, as introducidas por conxunción e as interrogativas indirectas. Con todo, hai un terceiro, as de infinitivo, que non se conservou nas nosas linguas.

Así pois, en latín as subordinadas substantivas subdivídense en tres clases distintas:

- As introducidas por conxunción.
- As interrogativas indirectas.
- As de infinitivo.

En primeiro de bacharelato, só se estudan dúas: as introducidas por conxunción e as de infinitivo, pois as interrogativas indirectas figuran no programa de segundo de bacharelato.

Na presente unidade, abordarase o estudo das primeiras, as introducidas por conxunción.

4.2. Subordinadas substantivas introducidas por conxunción

Aínda que, segundo se dixo, as subordinadas substantivas introducidas por conxunción existen en latín e en galego e castelán, entre ambas as linguas hai unha diferenza que estriba no elemento introdutor.

Así, en galego e castelán este tipo de subordinadas substantivas vai introducido unicamente pola conxunción *que*. En latín, como se comprobará a continuación, fundamentalmente, por tres: **ut**, **ne** e **quod**.

• VT

Para que esta conxunción poida introducir subordinadas substantivas, o verbo da súa oración debe estar expresado en modo subxuntivo. Xeralmente, **ut** tradúcese por *que*. Con todo, cando complementa a verbos de temor, por *que non*.

Cupio ut venias.

Ao analizar a frase, recoñécense dous verbos en forma persoal, **cupio** e **venias**. Xa que logo, existen dúas oracións. A primeira, composta só por **cupio**, precisa un complemento directo, pois **cupio** ten natureza transitiva. Ao non haber ningún substantivo en acusativo para desempeñar esta función, só pode realizala unha subordinada substantiva, **ut venias**.

A conxunción **ut**, que aparece como elemento introdutor desta subordinada substantiva, permite adscribila a un dos tres tipos existentes en latín, o das substantivas introducidas por conxunción: **ut**, **ne** e **quod**, principalmente.

Para confirmar o anterior, falta comprobar o modo do verbo da oración de **ut**. Trátase dunha segunda persoa do singular do presente de subxuntivo de **venio**.

Así pois, conclúese que **ut venias** é unha subordinada substantiva introducida por conxunción, neste caso, **ut**, que desempeña a función sintáctica de complemento directo de **cupio**. Xa que logo, a oración analízase do modo seguinte:

Cupio ut venias
Subordinada substantiva con conxunción,
complemento directo de **cupio**

Tradución: *Desexo que veñas.*

Timeo ut venias.

Ao analizar a frase, recoñécense dous verbos en forma persoal, **timeo** e **venias**. Xa que logo, existen dúas oracións. A primeira, composta só por **timeo**, precisa un complemento directo, pois **timeo** ten natureza transitiva. Ao non haber ningún substantivo en acusativo para desempeñar esta función, só pode realizala unha subordinada substantiva, **ut venias**.

A conxunción **ut**, que aparece como elemento introdutor desta subordinada substantiva, permite adscribila a un dos tres tipos existentes en latín, o das substantivas introducidas por conxunción: **ut**, **ne** e **quod**, fundamentalmente.

Para confirmar o anterior, falta comprobar o modo do verbo da oración de **ut**. Trátase dunha segunda persoa do singular do presente de subxuntivo de **venio**.

Así pois, conclúese que **ut venias** é unha subordinada substantiva introducida por conxunción, neste caso, **ut**, que desempeña a función sintáctica de complemento directo de **timeo**. Xa que logo, a oración analízase do modo seguinte:

Timeo ut venias
Subordinada substantiva con conxunción,
complemento directo de **timeo**

Tradución: *Temo que non veñas.*

Ao comparar as análises sintácticos das dúas oracións anteriores, verifícase unha total coincidencia entre eles. Con todo, ao facer o mesmo coas traducións, advírtese unha diferenza significativa, a tradución da conxunción **ut**.

En **cupio ut venias**, a conxunción **ut** traducíuse por *que*. En **timeo ut venias**, por *que non*. Esta segunda tradución, a menos frecuente de **ut**, débese ao distinto significado que ten **ut** cando complementa aos denominados verbos de temor: *temer*, *ter medo*.

• NE

Para que esta conxunción poida introducir subordinadas substantivas, o verbo da súa oración debe estar expresado en modo subxuntivo. Xeralmente, **ne** tradúcese por *que non*. Con todo, cando complementa a verbos de temor, por *que*.

Cupio ne venias.

Ao analizar a frase, recoñécese dous verbos en forma persoal, **cupio** e **venias**. Xa que logo, existen dúas oracións. A primeira, composta só por **cupio**, precisa un complemento directo, pois **cupio** ten natureza transitiva. Ao non haber ningún substantivo en acusativo para desempeñar esta función, só pode realizala unha subordinada substantiva, **ne venias**.

A conxunción **ne**, que aparece como elemento introdutor desta subordinada substantiva, permite adscribirla a un dos tres tipos existentes en latín, o das substantivas introducidas por conxunción: **ut**, **ne** e **quod**, principalmente.

Para confirmar o anterior, falta comprobar o modo do verbo da oración de **ne**. Trátase dunha segunda persoa do singular do presente de subxuntivo de **venio**.

Así pois, conclúese que **ne venias** é unha subordinada substantiva introducida por conxunción, neste caso, **ne**, que desempeña a función sintáctica de complemento directo de **cupio**. Xa que logo, a oración analízase do modo seguinte:

Cupio ne venias
Subordinada substantiva con conxunción,
complemento directo de **cupio**

Tradución: *Desexo que non veñas.*

Timeo ne venias.

Do mesmo xeito que no caso da conxunción **ut**, as análises destas dúas oracións: **cupio ne venias** e **timeo ne venias**, coinciden plenamente, pois non hai diferenzas entre elas.

Xa que logo, **timeo ne venias** analízase así:

Timeo ne venias
Subordinada substantiva con conxunción,
complemento directo de **timeo**

Tradución: *Temo que veñas.*

Se, pola contra, se comparan ambas as traducións: *Desexo que non veñas* e *temo que veñas*, obsérvase, do mesmo xeito que na conxunción anterior, unha diferenza na forma de traducir a conxunción **ne**.

En **cupio ne venias**, a conxunción **ne** traduciuse por *que non*. En **timeo ne venias**, por *que*.

Esta segunda tradución, a menos frecuente de **ne**, débese ao distinto significado que ten esta conxunción cando complementa aos denominados verbos de temor: *temer*, *ter medo*.

• QVOD

Para que esta conxunción poida introducir subordinadas substantivas, o verbo da súa oración debe estar expresado, a diferenza do que ocurría nos dous casos anteriores, en modo indicativo.

Quod tradúcese normalmente por *que* ou *o feito de que*.

Accĭdit quod dux vulnus accēpit.

Ao analizar esta frase, igual que ocorría nas anteriores, recoñécense dous verbos en forma persoal, **accĭdit** e **accēpit**. Xa que logo, existen dúas oracións. **Accidit**, que pertence, como indica o dicionario, a un verbo impersoal, constitúe a primeira delas. Esta, que non vai levar complemento directo, porque o seu verbo non é transitivo, pode ter un suxeito expresado por un pronome neutro ou por unha subordinada substantiva, os suxeitos que normalmente levan os verbos impersoais.

Ao non haber ningún pronome neutro e ao aparecer a conxunción **quod**, suponse que o suxeito de **accĭdit** está formado por unha subordinada substantiva introducida pola conxunción **quod**.

Para que iso poida ser así, o verbo de **quod** ha de ir en modo indicativo. Tras comprobar que **accēpit** reúne esa condición, pois trátase da terceira persoa do singular do pretérito perfecto de indicativo do verbo **accipio**, corrobórase que a substantiva introducida por **quod** desempeña a función sintáctica de suxeito de **accĭdit**. Tendo en conta que os elementos que compón esa subordinada deben analizarse tamén sintacticamente, a análise da frase é o seguinte:

Accĭdit	[<u>quod</u>	<u>dux</u>	<u>vulnus</u>	accēpit]
	Conxunción	Suxeito	Cto. Directo	
	Subordinada substantiva con función de suxeito de accĭdit			

Tradución: *Sucedeu que o xeneral recibiu unha ferida.*

En resumo:

- As subordinadas substantivas equivalen a un substantivo.
- Desempeñan as funcións sintácticas típicas do substantivo, complemento directo e suxeito fundamentalmente. Atributo e aposición en menor medida.
- Para realizar a función de complemento directo deben complementar a un verbo transitivo. Para a de suxeito, a un verbo intransitivo, pasivo, copulativo ou impersoal. Para a de atributo, a un copulativo. Cando funcionan como aposición, adoitan explicar a un pronome demostrativo neutro.
- En latín distínguense tres clases: as introducidas por conxunción, as interrogativas indirectas e as de infinitivo. As dúas primeiras teñen correspondencia en galego e castelán, a última non se conservou nas nosas linguas.
- As introducidas por conxunción presentan unha diferenza co galego e co castelán, a conxunción introdutora. En galego e castelán só hai unha, *que*, en latín, fundamentalmente, tres: **ut**, que significa, por regra xeral, *que*, **ne**, *que non* e **quod**, *que* ou *o feito de que*. As dúas primeiras levan o verbo en subxuntivo; **quod**, en indicativo.
- **Vt** e **ne** intercambian os seus significados cando complementan a verbos de temor. **Vt** significa entón *que non* e **ne**, *que*.

Recorda

ORACIÓNS SUBORDINADAS SUBSTANTIVAS INTRODUCIDAS POR CONXUNCIÓN

- ✓ *As oracións substantivas ou completivas:*
 - *Equivalen a un substantivo*
 - *Desempeñan as funcións sintácticas de suxeito, complemento directo, atributo e aposición.*
 - *Para realizar a función de complemento directo, deben complementar a un verbo transitivo*
 - *Para a de suxeito, a un verbo intransitivo, pasivo, copulativo ou impersonal.*
 - *Para a de atributo, a un copulativo.*
 - *Cando realizan a función de aposición, adoitan explicar a un pronome demostrativo neutro.*
- ✓ **VT**
 - *O verbo exprésase en modo subxuntivo.*
 - *Tradúcese por que, pero se completa a un verbo de temor (temer, ter medo) a súa tradución é que non.*
- ✓ **NE**
 - *O verbo exprésase en modo subxuntivo.*
 - *Tradúcese por que non, pero se completa a un verbo de temor (temer, ter medo) a súa tradución é que.*
- ✓ **QUOD**
 - *O verbo exprésase en modo indicativo.*
 - *Tradúcese por que, o feito de que.*

Realiza as actividades do PENSVM 6

Léxico

EVOLUCIÓN FONÉTICA DOS GRUPOS CONSONÁNTICOS INTERIORES

-MN-, -GN-, -NG-, -ND-, -NI-, e -NE-.

Os grupos consonánticos **-MN-**, **-GN-**, **-NG-**, **-NI-** e **-NE-** en posición interior e seguidos dunha vogal, evolucionaron como se mostra no seguinte cadro:

GRUPOS	Latín	Galego	Castelán
-MN-	Autumnum	Outono	Otoño
	Damnum	Dano	Daño
-GN-	Ligna	Leña	Leña
	Pugnum	Puño	Puño
-NG-	Longe*	Lonxe	
-NI- + vogal	Hispaniam	España	España
-NE- + vogal	Araneam	Araña	Araña
	Balneum	Baño	Baño
	Cuneam	Cuña	Cuña
* Polo xeral, mantense, coa evolución correspondente do <i>g</i> diante de vogal palatal a <i>x</i> .			

Naturalmente, nas palabras cultas mantivéronse estes grupos sen evolucionar: **magnum** > magno.

EXPRESIÓNS LATINAS

– sui genēris	<i>da súa propia clase (especial)</i>
– vade mecum	<i>camiña comigo (manual básico)</i>
– vale	<i>que o pases ben</i>
– verbi gratia	<i>por exemplo</i>
– vox popūli	<i>voz do pobo (rumor estendido)</i>
– honōris causa	<i>por honra (honorífico)</i>
– cum laude	<i>con felicitación</i>

Realiza o apartado das Actividades de repaso